

SAKARI KIURU

TYÖVÄEN SIVISTYS-
TYÖN VAIHEITA JA
LINJOJA

Ylipainos Parempaa etsimässä, artikkelista
(sivut 86—103)

Työväen sivistystyön vaihteita ja linjoja

Työväen Sivistysliitolla oli jo syntyessään perinteitä. Se ei siten joutunut kokoamaan olematonta, vaan pääsi keskitämään siihen saakka hajanaisesti hoidettua työväenliikkeen kasvatustyötä ja antamaan sille uusia muotoja, ennen muuta määrätietoisuutta.

Asiallisesti työväen sivistystyön historia alkaa — jos pidämme 1850- ja 1860-luvulla virinnyttä luku- ja musiikkiharrastusta esivaiheena — 1880-luvun wrightiläiskaudella, jolloin porvarisjohtoinen työväenliike ohjasi työväkeä luennoille ja opintosaleihin. Vuonna 1898 alkoi kunnallinen työväenopistotyö. Sosiaalidemokratiaan tunnustautuvassa työväenliikkeessä sivistystyö muuttui uuden vuosisadan alussa agitaattorikoulutukseksi. Tälle sinänsä ahdasrajaiselle valistustyölle antaa laajuutta työväen rikastuva harrastuselämä: näyttämötoiminta, kuorot ja soittokunnat.

1910-luvulla esiintyy jo syvällisempää itseopiskeluharrastusta. Etenkin sosiaalidemokraattinen nuorisoliitto kehottaa perustamaan luku- ja opintorenkaita, nykyaikaisten opintokerhojen edeltäjiä. 1910-luvun lopulla puhutaan erikoisen työväen kirjallisuus- ja valistusjärjestön tarpeellisuudesta, mutta vasta vuosi 1919 tuo työväen oman opintokeskuksen kokoamaan ja virittämään työväestön sivistysharrastuksia.

Tuoreita olivat vielä tällöin työväenliikkeen piirissä tap-

piollisen vallankumoustaistelun antamat opetukset. Työvään Sivistysliiton perustajilla, ennen muita Väinö Voionmaalla, oli käsityksenä, ettei työväki olisi joutunut tähän kurimukseen, jos sen tiedollinen taso olisi ollut korkeampi ja harkintakyky kypsempi. Työvään sivistystoiminnan tulisi nyt rakentua tiedon ja tieteenomaisen totuudenetsinnän lujalle perustalle. TSL:n perustajilla oli sitä paitsi esikuvia: Englannissa 1903 perustettu työvään sivistysliitto (WEA) ja Ruotsin Arbetarnas Bildningsförbund (ABF), joka oli syntynyt 1912.

Työvään Sivistysliiton ohjaaman kasvatustyön ensimmäinen vaihe ajoittuu vuosiin 1919—21, jona kautena varsinaiset perustamistoimet saatiin tehdyksi. Liitto palkkasi syksyllä 1919 ensimmäisen sihteerinsä, filosofiaan ja matematiikkaan perehtyneen turkulaisen lehtimiehen Hjalmar Eklundin, sai vakinaisen paikan Sirkuskatu 2:ssa (nykyisellä Paasivuorenkadulla) oltuaan sitä ennen alivuokralaisena Suomen Sosialidemokraatin päätoimittajan työhuoneessa (!) ja vihdoinkin toimintansa tueksi ensimmäisen valtionapunsa. Se olikin välttämätöntä, sillä liiton elämä oli tilapäislainojen varassa. Alkuvaiheeseen liittyi lisäksi ensimmäisten työmuotojen valinta ja toimintaperiaatteiden alustava määrittely.

Ellei alkuajan päätyömuodoksi katso liiton tunnetuksi tekemistä, joka vei suuren osan sihteerin ja liiton järjestäjän työajasta, on sellaisena pidettävä opintokerhotoiminnan virittämistä työvään järjestöissä, opinto-ohjaajakursseja, opintoaineiston valmistamista, työvään kirjastotoiminnan ohjaamista ja oman kirjeopiston perustamista. Huomattavana apuna linjanetsinnässä oli Ruotsin ABF, jonka säännöt olivat mallina Työvään Sivistysliitolle sääntöjä laadittaessa, jonka työtä liiton puheenjohtaja Voionmaa ennestään tunsikin ja jo-

hon liiton sihteeri kävi opintomatallaan syksyllä 1920 perehtymässä.

Työväen Sivistysliiton tehtävä selviää liiton sääntöjen ensimmäisestä pykälästä. TSL:n tarkoituksena on levittää sosiaalista valistusta työväen keskuuteen ja tyydyttää sen henkisiä kulttuuritarpeita. Ensimmäiseen sääntöluonnokseen oli konekirjoittaja merkinnyt työksi sosialistisen valistuksen (!), mutta tämä painovirhe korjattiin empimättä, koska se olisi saattanut pelottaa kouluviranomaisia ja olisi sitä paitsi antanut ahdasrajaisen kuvan perustajien pyrkimyksistä. Liiton työmuodoista mainitaan säännöissä opinto-, luento- ja kirjastotoiminnan sekä taide- ym. harrastusten herättäminen ja ohjaaminen. Lisäksi puhutaan esiintyjä-, kirja- ja opetusvälinevälityksestä ja kokouksista. Liiton järjestö rakenne nojautui valtakunnallisiin työväen yhteisöihin, joista alkuvaiheessa olivat merkittävimmät Sos. dem. puolue, Kulutusosuuskuntien Keskusliitto, Suomen Ammattijärjestö, Työväen Urheiluliitto ja Sos.dem. Nuorisoliitto. TSL:stä tuli näin ABF:n tapaan työväen keskusjärjestöjen yhteistyöelin, jolla ei ollut omia paikallisia perusyhdistyksiä, ainoastaan mahdollisuus perustaa alueelliseksi yhteistyöelimiksi työväen sivistystoimikuntia.

Työväen Sivistysliiton perustaminen tapahtui aikana, jolloin maamme työväenliikkeessä esiintyi pyrkimystä koota eri harrastusalat omiin keskusliittoihinsa saamaan yhtenäisempää ja tehokkaampaa ohjausta. Tämän pyrkimyksen ilmauksena oli TSL:n lisäksi syntynyt Sos.dem. Raittiusliitto 1914 ja uudelleen 1925, ja kansalaissodan jälkiseurauksen vauhdittamana 1919 Työväen Urheiluliitto, Suomen Työväen Musiikkiliitto ja Työväen Näyttämöiden liitto 1920 sekä Työväen Esperantoliitto 1925. Nämä kaikki järjestöt liittyivät jo alkuvaiheessa Työväen Sivistysliiton jäse-

niksi, joten erikoistuminen ei sellaisenaan aiheuttanut vieraantumista eri harrastusalojen kesken. Tähän erikoistumisvaiheeseen on syytä lukea myös työväen ensimmäisen sisäoppilaitoksen Työväen Akatemian perustaminen 1924. Tämän kansankorkeakoulun pystyttäminen oli omiaan syventämään työväen sivistystyötä, mahdollistamaan perusteellisemmän luottamushenkilökoulutuksen ja antamaan työväen sivistysliitolle opinto-ohjaajavoimia. Työväen Akatemia oli myös ensimmäinen esimerkki Työväen Sivistysliiton ulospäin suuntautuvasta aloitteellisuudesta, josta myöhemmiltä vuosilta on poimittavissa pitkä sarja esimerkkejä.

Työväen Sivistysliiton toimintatapahtumista koottua luetteloa tiivistämällä erottuu seuraavaksi kaudeksi liiton vaiheissa vuodet 1926—32, joille oli leimallista työn monipuolistuminen. Liiton pääsihteeriksi oli nimitetty Pekka Railo maisteri Eklundin siirrettyä vakuutusosalalle. Uusi toiminnanjohtaja oli sanomalehtimies, joka oli ennen muuta kiinnostunut talousteoreettisista kysymyksistä. Teorianharrastus ulottui käytännön tasolle ja hänen kiinnostuksensa suuntautui myös TSL:n taloudellisen aseman vakiinnuttamiseen.

Ilmauksena monipuolistuvasta toiminnasta oli mm. liiton äänenkannattajan 'Työläisopiskelijan' perustaminen 1928 päämääränä "työväen henkisen itsenäisyyden säilyttäminen ja kehittäminen, työväenluokan henkinen valmistaminen siihen yhteiskunnan uudistamiseen, johon työväenliike pyrkii, ja kunkin yksityisen työläisen valmistaminen uuden yhteiskunnan kelvolliseksi kansalaiseksi".

Tänä laajentumiskautena kootaan ja pidetään työväen sivistystyötä ja työväen elämänoloja valottavia esitelmäsarjoja; uuden tiedotusvälineen yleisradion välityksellä ne saavat laajan kuulijakunnan. Railon sihteerikauden alkuvuosiin ajoittuu myös TSL:n kansainvälisen yhteistyön tuntuva

vilkastuminen. Kun Ruotsin ABF:n opintorehtori Gunnar Hirdman oli johtanut abf:läisen opintoretkikuntansa Suomeen kesällä 1927, teki TSL:n ja Työväenopistojen liiton yhteisryhmä Pekka Railon johdolla opintomatkan Tukholmaan kesällä 1928. Tästä sai kimmokkeen retkeilytoiminta, joka aikanaan Unescon tukemana tuli ulottumaan etäälle Pohjolan rajojen ulkopuolelle. Osallistuminen kansainvälisiin opintokonferensseihin alkoi 1929. Geneven pohjoismainen kansanopisto syntyi TSL:n ja sen pohjoisten veljesliittojen yhteisyrityksenä 1930-luvun alussa ja sen kursseille ryhdyttiin lähettämään myös suomalaisia osanottajia. Näitäkin laajempien kansainvälisten vuorovaikutusyhteyksien etsintä alkoi 1920- ja 1930-luvun taitteessa, jolloin TSL liittyi Englannin työväen sivistysliiton aloitteesta perustettuun Kansansivistystyön maailmanliittoon. Pekka Railo toimi liiton Suomen osaston sihteerinä.

Liitto oli perustamisestaan lähtien järjestänyt alueellisia opinto-ohjaajakursseja ja vuodesta 1925 lyhyitä opintopäiviä. Varsinaisesti vuonna 1928 ryhdyttiin järjestämään ns. keskuskursseja, joiden tarkoituksena oli kouluttaa paikallisten työväen sivistystoimikuntien työntekijöitä. Samoihin aikoihin aloitettiin paikalliskurssitoiminta ja lisättiin opintopäivien lukumäärää. Tähtäimessä oli sangen hitaasti edistyneen opintokerhotoiminnan vireyttäminen, paikallisten työväen sivistystoimikuntien työn tehostaminen ja uusien toimikuntien perustaminen. Kurssitoiminnan laajentumista ja myöhemmin laitospaiseksi kehittyneen ammattiyhdistyskoulutuksen alkua merkitsivät 1930-luvun ensi vuosina järjestetyt SAK:n kesäkoulut.

Toiminnan kehittäminen ei ollut suinkaan vaivatonta. Liiton johdon oli samanaikaisesti kyettävä torjumaan sen toiminnan henkisiin ja taloudellisiin edellytyksiin kohdistuva

uhka kiihkokansallisen ja demokratianvastaisen lapuanliikkeen taholta. Onnistuttuaan lakkauttamaan vasemmistordikaaliset työväenjärjestöt ja häätämään kommunistiset kansanedustajat parlamentista äärioikeiston kiinnostus kohdistui työväenyhdistysten kirjastotoiminnan saaman valtiotuen poistamiseen 1930 ja hiukan myöhemmin koko Työväen Sivistysliiton saattamiseen epäilyttävään valoon ja tästä syystä sen valtiolta saaman toimintatuen lakkauttamiseen. Torjuntataistelu onnistui ja valtionavustukset säilyivät. TSL sai tällöin puoltajia useista vapaamielisistä kansansivistysmiehistä ennen muita professori Zachris Castrénista, jonka perusnäkemysten mukaisesti eri kansalaispiirit ovat oikeutettuja tekemään sivistystyönsä omassa henkisessä ilmapiirissään, kunhan työssä noudatetaan kiihкотonta totuudenetsintää ja käytetään päteviä opetusmenetelmiä.

Olojen tasaantuminen 1930-luvun lopulle tultaessa heijastui myönteisesti liiton toimintaan. Niinpä viimeisten rauhanvuosien kautta, vuosia 1938—39, voidaan pitää todellisenä nousuvaiheena, jolta on kirjattavissa joukko näkyviä toimintatapahtumia. Osallistumisluvut kasvoivat. Opintokerhojen määrä oli vähitellen lisääntynyt ja ylitti ensimmäisen kerran 600 rajan opiskelijaluvun hipoessa 9 000:ää TSL:n kirjeopiston käyttäjien määrä puolestaan nousi 1 000:een. Yhtä näkyvä ei kasvu sen sijaan ollut osanotossa kursseihin ja opintopäiviin; jo 1930-luvun alussa osallistujia oli vuosittain 700. Uutta olivat 1938 aloitetut erikoiskurssit. Aikaisempien opinto-ohjaajille tarkoitettujen yleiskurssien täydennykseksi syntyi näin eri tiedonaloja valaisevia kursseja, joilla oli tilaisuus perehdyttää opinto-ohjaajia tietyn oppiaineen perusteellisempaan tuntemukseen. Ensimmäiset erikoiskurssit käsitelivät valtio- ja kunnallisosoppia sekä sosiaalipolitiikkaa ja ammattiyhdistystietoa.

Vähitellen pidentyneen työväen vapaa-ajan järkevä käyttö oli herättänyt jo aikaisemmin keskustelua TSL:n piirissä mm. 'Työläisopiskelijan' palstoilla. Käytännöllisenä toimenpiteenä ohjatun vapaa-ajan käytön edistämiseksi perustettiin TSL:n aloitteesta 1938 uusi erikoisjärjestö: Työväen Matkailuliitto. Vuonna 1939 toteutui toinenkin TSL:n aloite, Työväen kirjarenkkaan perustaminen. Renkaan suhteellisen lyhytikäiseksi muodostunut toiminta pääsi kuitenkin sodan syttymisen johdosta alkamaan varsinaisesti vasta 1941, jolloin ensimmäiset teokset julkaistiin. Renkaan tarkoituksena oli kustantaa työväen elämää ja työväenliikettä koskettavaa kirjallisuutta, jota muut kustantajat eivät riittävästi harrastaneet.

Sotien aika 1939—1944 loi työväen sivistystyölle — kuten kansakunnan kaikelle muullekin elämälle — poikkeukselliset olot, joissa työtä oli äärimmäisen vaikea pitää vireillä. Olot eivät olleet vain ulkonaisesti vaikeat — miespuolisen väestön siirtyessä sotilastehtäviin katosivat ohjaajat ja opiskelijat rauhanomaisten harrastustensa parista ja lisäksi työväentalot joutuivat luovuttamaan opiskelutilansa sotilas- ja pakolaiskäyttöön — vaan henkisesti sodan syttyminen merkitsi kohtalokasta takaiskua koko sille ihan-teelle, jossa työväen sivistystyötä oli suoritettu. 'Työläisopiskelijan' sivujen selailu antaa tästä selkeän kuvan.

Työväen Sivistysliiton sodanaikaista asennoitumista kuvaa sen äänenkannattajan kirjoittelu, joka on saanut rohkeutensa ja sodanvastaisuutensa ansiosta myöhemminkin tunnustusta. Olavi Aaltosen laatimassa artikkelissa (Työläisopiskelija 8/64) todetaan lehden olleen ainoa kulttuuri-julkaisumme, "joka johdonmukaisesti asennoitui läpi sodan omalla itsenäisellä tavallaan ja näin muodosti radikaalille sivistysteistölle . . pysyvän 'henkireiän' läntiseen suuntautu-

miseen ja antifasistiseen ajatteluun". Lehden suunnan viitoittivat muutamat keskeisessä asemassa olleet tslläiset sekä heidän linjaansa tukeva avustajakaarti. Aaltonen kiinnittää huomiota etenkin Yrjö Kallisen, Pekka Railon, Väinö Voionmaan ja R. H. Oittisen kirjoituksiin. Marraskuun 1941 numerossa Kallinen kritikoi ajan väkivaltahenkeä ja joulukuussa samana vuonna Väinö Voionmaa puolustaa eurooppalaisen vapauden asiaa natsiaatteiden vastapainona. Mahdavampana aseena ympärillä riehuva hulluutta vastaan 'Työläisopiskelija' pitää tiedon levittämistä.

Tänä kautena — tarkemmin 1942 — siirtyi TSL:n toiminnan johtoon uusi mies, siihen saakka vuodesta 1938 liiton opintosihteerinä toiminut R.H. Oittinen Pekka Railon tuluttua valituksi Helsingin kaupungin kansakoulujen taloudenhoitajaksi ja myöhemmin apulaiskaupunginjohtajaksi.

Rauhan palaaminen syksyllä 1944 vapautti sotien kammitsemat voimat. Vaihetta vuosina 1946—48 voitaneen syystä pitää joukkoinnostuksen aikana, joka nosti TSL:n toiminnan uuteen kukoistukseen. Jäsenpohja laajeni huomattavasti vasemmistoradikaalisten järjestöjen toiminnan tuluttua 14 vuoden tauon jälkeen lailliseksi ja niiden liittyttyä 1945 TSL:n jäsenyyteen. Myös muita aikaisemmin ulkopuolella olleita tai kokonaan uusia työväenjärjestöjä tuli nyt jäsenpiiriin. Kun TSL:n jäsenjärjestöjen luku 1939 oli 30 ja niissä jäseniä vajaat 600 000, oli järjestöjen määrä 1948 kohonnut 43:een ja niiden edustama jäsenistö 1 500 000:een eli lähes kolminkertaistunut.

Opintokerhotoiminnan kasvu osoittautui työkausina 1944—1946 hyvin jyrkäksi ja 1948—1949 kerhojen lukumäärä kohosi 1 200:een ja kerholaisjoukko 18 000:een eli yli kaksinkertaiseksi sotien edelliseen tasoon verrattuna. Myös kirjeopiskelu teki tänä kautena varsinaisen läpimurtonsa ja

liiton kirjeopiston osallistumisluvut kohosivat. Opiskelijain kokonaismäärä, joka oli opiston yli kaksikymmenvuotisen toiminnan alkuaan pysynyt kovin vaatimattomana sivuut- taen vasta 1938 1 000 opiskelijan rajan, nousi vuodesta 1944 vuoteen 1945 enemmän kuin 3 1/2 kertaa, samoin vuodesta 1945 vuoteen 1946 vielä lähes kaksinkertaisesti kasvun — tosin hidastuneena — jatkuessa vielä lähivuo- sinakin.

R. H. Oittisen siirryttyä 1945 Kauniaiisiin Työväen Akatemian johtajaksi TSL:n kärkimieheksi valittiin liiton pitkäaikainen toimitsija ja opintos sihteeri Arvi Hautamäki, jonka työkausi tuli ulottumaan aina vuoteen 1963 saakka. Vuonna 1947 TSL koki suuren menetyksen järjestön perus- tajan ja siihenastisen puheenjohtajan Väinö Voionmaan kuoltua. TSL:n puheenjohtajaksi siirtyi nyt Yrjö Kalli- nen, KK:n valistusosaston päällikkö ja valtioneuvoston jä- sen, joka oli vuodesta 1933 kuulunut TSL:n toimikuntaan ja ollut varapuheenjohtajana Yrjö Räisäsen alias Sasu Puna- sen jälkeen vuodesta 1940.

Ensimmäisiin rauhanvuosiin sisältyi myös TSL:n sisäisen toiminnan laajeneminen, jota heijastaa useiden erikois- toimikuntien perustaminen. Työväen Sivistysliiton kiinnostus ulottui nyt poikkeuksellisissa oloissa työskentelevien ryh- mien kuten meri- ja metsätyömiesten palveluun. Metsä- ja uittotyöntekijäin sivistystoimintaa varten saatiin valtion tu- kea ja heidän lukuharrastustaan tyydyttämään perustettiin metsämiesten siirtokirjasto. Siirtokirjasto oli pohjana myös merimiesten keskuudessa tehostettavassa sivistystyössä. Lai- vakirjakaapit luovutettiin perustetun Merimiesten opinto- toimikunnan hoitoon ja toimikunnalle annettiin muitakin kasvatustehtäviä suoritettavaksi yhteistyössä Merimies- Unionin kanssa. Jo liiton alkua ajoista saakka ohjelmassa

nimellisesti olleen työväen taideharrastusten edistämisyhtymyksen otti omakseen 1948 Työväen kuvataidetoimikunta. Merkittävä tapahtuma oli myös Kansainvälisen työväen sivistysliiton (IFWEA:n) perustaminen vuonna 1947 ja TSL:n liittyminen sen jäsenyyteen. Kun IFWEA:lla tuli olemaan neuvonantostatus YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestössä Unescossa ja kiinteä yhteistyö Kansainvälisen työjärjestön ILO:n kanssa, TSL:lle avautui pitkälle viedä väylä kansainvälisyyteen.

Työväen Sivistysliitto oli ollut perinteellisesti sosiaalidemokraattisjohtoinen järjestö, mutta ilman puoluesidonnaisuutta. 1920-luvun alussa esiintyneet työväenliikkeen suuntariidat eivät olleet sanottavasti vaikuttaneet TSL:n toimintaan, sillä vasemmistoradikaalien pääjärjestö SKP toimi maanalaisena eikä julkisena esiintyvä Sosialistinen työväenpuolue kuulunut TSL:n jäsenkuntaan. Sen sijaan jyrkkäpiirteinen Suomen Ammattijärjestö oli jäsen vuosina 1920—1931, lakkauttamiseensa asti, samoin Sosialistinen nuorisoliitto. Liittotoimikunnan jäsenistä ei kuitenkaan kukaan lukeutunut ennen 1945 vasemmistoradikaaleihin. Kansandemokraattis-kommunististen järjestöjen liittyttyä jäsenyyteen niiden edustajille tehtiin tilaa liiton toimikunnassa ja toimitsijakuntaan valittiin pari vasemmistoradikaalien suosittamaa työntekijää. Sosiaalidemokraateilla säilyi kuitenkin selvä enemmistö. Vaikka sopeutuminen yhteistyöhön näinkin erihenkisten ryhmien kesken ei voinut olla helppoa ja vaikka muissa työväenjärjestöissä puhjennut suuntaistelu jossakin määrin heijastui myös Työväen Sivistysliittoon, voitettiin suuri osa vaikeuksista tällä puoluepolitiikasta etäällä olevalla alueella ja yhteistyö jatkui. Kielteisimmin suuntaerimielisyydet heijastuivat paikallisissa työväen sivistystyöjärjestöissä (ent. sivistystoimikunnissa); useissa

niistä toiminta lamautuikin heikentäen eräillä alueilla TSL:n etenemistä. Ääriivasemmiston mielenkiinnon vähenemistä TSL:n toimintaa kohtaan oli myös havaittavissa, samalla kun tämän ryhmittymän opintotyö muutoinkin laimeni. Kansandemokraattis-kommunististen kerhojen suhteellinen osuus työ kautena 1948—1949 sattuneesta huipusta alenee verrattain nopeasti, kun taas sos.dem. järjestöjen ja ammattiyhdistyskerhojen osuus kasvaa tai ainakin pysyy ennallaan. Sitä paitsi ohjautui osa ääriivasemmiston opiskelutoiminnasta omiin kanaviinsa, mm. Sirola-opisto-nimiseen kansankorkeakouluun sekä Sirolan kirjeopistoon.

1950-luku erottautuu Työväen Sivistysliiton vaiheissa tasaisen rakennustyön ja uusien aloitteiden toteuttamiskautena. Merkittävinä saavutuksina voidaan mainita ennen muuta työväen asumaopistotoiminnan laajeneminen. SAK:n omistama Ammattiyhdistysopisto aloitti työnsä Nurmijärven Kiljavalla syksyllä 1950 kansankorkeakouluna pyrkimyksenään ennen muuta työmaaluottamusmiesten ja ammattiyhdistystoimitsijain kouluttaminen. Syksyllä 1951 toteutui Väinö Voionmaan pitkäaikainen haave Hämeen työläisnuoriso-opistosta, joka sai perustajansa mukaan nimekseen Väinö Voionmaan opisto ja kotipaikakseen Ylöjärven. Syksyllä 1956 työväenliikkeen opistoille syntyi pohjoiseen vastine, kun ammattiyhdistysliikkeen ja Väinö Voionmaan säätiön yhteistyönä kohonnut Pohjolan opisto aloitti toimintansa Haukiputaalla. Kaikissa näissä opistoaloitteissa oli TSL:n panos huomattava ja sen edustus opistojen johtokunnissa pitää yllä jatkuvaa työyhteyttä liiton ja koulujen kesken. TSL johdatti opistot jo 1951 keskinäiseen yhteistyöhön järjestämällä ensimmäisen opistokonferenssin. Yhteistyö liiton suurimman jäsenjärjestön KK:n kanssa tehostui myös 1950-luvun puolivälissä, jolloin KK:n edustajako-

kous teki osuustoimintaopiskelun laajentamisesta suosituksia Yrjö Kallisen alustuksen pohjalla.

1950-luvulle sijoittuu myös kahden uuden toimikunnan perustaminen. 1955 koottiin TSL:n aloitteesta työväen kulttuurijärjestöjen neuvottelukunta, johon liittyivät TSL:n lisäksi Suomen Työväen Musiikkiliitto ja Työväen Näyttämöiden liitto. Jatkuvia neuvottelukokouksia pitämällä haluttiin luoda aikaisempaa kiinteämpi kanssakäyminen näiden liittojen välille ja yhteisesiintymisin vahvistaa työväen kulttuuripolitiikkaa. TSL:n erikoistoimikuntien luku lisääntyi vielä yhdellä, kun liiton piiriin perustettiin Työväen elokuvatoimikunta 1958 huolehtimaan filmikasvatuksen edistämisestä. Hiukan väljästi tulkiten voidaan 1950-luvun ansioksi vielä lukea vuoden 1960 alussa perustettu Työväen muistitietotoimikunta, jonka tehtäväksi — eikä suinkaan hetkeäkään liian aikaisin — annettiin vanhojen työläismuistojen tallentaminen jälkipolvien käyttöön.

Tieteenomaisen sivistystyön arvoa korostava Työväen Sivistysliitto oli koko toimintansa ajan seurannut kansansivistysopillista tutkimusta, samoin opettamiensa aineiden tieteellistä aineistoa. Mutta varsinaisesti vasta 1954 saatiin ensimmäinen oma tutkimus julkaistuksi yhteistyössä Yhteiskunnallisen Korkeakoulun Tutkimuslaitoksen kanssa. Tutkimus, joka tehtiin professori Urpo Harvan johdolla, sisältyi laajempaan teokseen 'Työväen omaehtoinen sivistyö', tutkimus koski järjestäytyneen työväen sivistysharrastuksia. Tämän tutkimuksen innoittamana pantiin alulle työläisnuorisotutkimus, joka valmistui 1956 nimellä 'Työläisnuoriso ja yhteiskunta'.

Mitä lähemmäksi nykyaikaa TSL:n toiminnan vaiheita tarkastellessaan tulee, sitä työläisemmäksi käy todella olennaisten uusien piirteiden erottaminen epäolennaisista. Kui-

tenkin oman lukunsa muodostaa 1950-luvun loppupuolella syntynyt sosiaalidemokratian kriisi, joka ainakin jossakin määrin heijastui TSL:n toimintaan ja vaikeutti sen etenemistä. Jatkoluvun sisältönä on myöhemmin syntynyt kansandemokraattien pyrkimys irtautua TSL:stä. Sosiaalidemokratian kriisi tuntui ehkä pahimmin jälleen TSL:n paikallisjärjestöissä, jotka 1954 toteutetun sääntöuudistuksen jälkeen toimivat enimmäkseen TSL:n opintojärjestöjen nimellä. Sääntöjen mukaan paikallisosastojen jäseninä olivat paikalliset yhteistyöjärjestöt SDP:n ja SKDL:n kunnallisjärjestöt, KK:n osuusliike ja SAK:n alainen ammatillinen paikallisjärjestö. SAK:n järjestöllinen hajaannus ja sisäiset vaikeudet sos.dem. puolueväen kanssa lamauttivat nyt suuren osan uusista opintojärjestöistä. Myös TSL:n edustajakokouksista tuli riitaisia ja jonkin aikaa säilyi vastakkasetelma äärivasemmiston tukema SAK ja TPSL contra KK — SDP jälkimmäisen ryhmän edustaessa enemmistöä.

Todennäköisesti uuden opintokerholain tarjoamien mahdollisuuksien rohkaisemana ryhtyivät kansandemokraattis-kommunististen järjestöjen edustajat vaatimaan näkyvämpää asemaa Työväen Sivistysliitossa ja lisää heidän suosittamiaan toimitsijavoimia vuoden 1964 alussa. Monien neuvottelujen ja sovitteluyritysten jälkeen oppositio päättyi eroamisajatuksen toteuttamiseen ja perusti syksyllä 1964 oman järjestönsä Kansan sivistystyön liiton, joka on talvella 1966 hyväksytty valtionapua nauttivaksi opintokeskukseksi. Näin päättyi vuodesta 1945 harjoitettu vasemmiston järjestöllinen yhteistyö TSL:ssa.

Nuori 60-luku on edeltäjiensä tavoin tuonut mukanaan monta muutakin toimintatapahtumaa. Pääsihteeri Hautamäen siirtyessä 1963 eläkkeelle TSL:n toiminnanjohtajaksi valittiin Olavi Hurri, joka oli hankkinut kokemusta usei-

den työväenjärjestöjen sekä työväenlehdistön piirissä. Liiton puheenjohtajan Yrjö Kallisen aktiivinen työkausi päättyi hänen pyytäänsä vapautusta tehtävistään 1965 ja R. H. Oittisen tullessa — tosin lyhyeksi osoittautuneeksi kaudeksi — TSL:n puheenjohtajaksi. TSL:n järjestöpohja on kansandemokraattien eroamisesta huolimatta säilynyt leveänä, onpa liiton piiriin hakeutunut eräitä uusia järjestötyyppejä, ennen muuta sosiaalisen alan yhteisöjä kuten Kansaneläkkeensaajain Keskusliitto ja Suomen Siviili- ja Asevelvollisuusinvalidien Liitto.

Uuden vuosikymmenen aikana on perustellut syyt odottaa opintokerhotoiminnan merkittävää syventymistä ja voimistumista kerhotyön tultua 1964 lakisääteiseksi ja saatua tuekseen aikaisempaa tuntuvamman valtionavun. Perinteellisten työmuotojen vahvistamisen ohella näyttää TSL:n kiinnostus yleiseen kulttuuripolitiikkaan — eikä vähiten koulunuudistuspyrkimyksiin — lisääntyneen siinä määrin, että tästä saattaa tulla TSL:n uutta kehitysvaihetta enteilevä harrastusala.

Työväen Sivistysliiton tyypilliselle yhteistyöjärjestölle on ominaista suhteiden solmiminen monille tahoille. Liitto joutuu työväenliikkeen yhteistoimintaelimiin, valtio saattaa kysyä sen edustajilta neuvoa ja vapaa kansansivistystyö kutsuu sitä rientoihinsa. TSL onkin koko historiansa ajan ollut aktiivisesti mukana kansansivistisyhteistyössä, myös tämän alan järjestäytyessä 1963 epävirallisen elimen Suomen Kansansivistysjärjestöjen yhteistoimikunnan puitteisiin.

Yrityksestä tiivistää Työväen Sivistysliiton 47-vuotisesta historiasta tiettyjä kausia, vaiheita joille jokin vahva juonne olisi leimallista, on ehkä jo hahmottanut joitakin sen toiminnan linjoista, periaatteista. Tiettyä johdonmukaisuutta

TSL:lle on tässä suhteessa taannut se, että liiton puheenjohtajistossa, sihteeristössä ja toimikunnassa on tapahtunut jokseenkin vähän henkilövaihdoksia, samat henkilöt ovat päässeet takaamaan aatteellisen jatkuvuuden säilymisen. Kiistattomasti pisin (1919—1947) oli liiton perustajan Väinö Voionmaan vaikutus TSL:n puheenjohtajana, mutta merkittävää on, että hänen työnsä jatkajat Yrjö Kallinen ja R. H. Oittinen tulivat jo hänen aikanaan näkyviin tehtäviin TSL:ssä, edellinen jo 1933 liittotoimikunnan jäseneksi ja vuodesta 1940 varapuheenjohtajaksi, jälkimmäinen 1938 toimihenkilöksi ja vuodesta 1947 lähtien varapuheenjohtajaksi. Liiton käytännöllistä työtä ohjaava pääsihteeriksi on vaihtunut tänä pian viisikymmenvuotisena aikana vain viisi kertaa. Vaikka liitolle ei olekaan kirjoitettu mitään yhtenäistä periaateohjelmaa, koostuu käytännöllisestä toiminnasta ja johtavien luottamus- ja toimihenkilöiden kirjoittelusta työn suuntaviivat. Keskeisinä rakennusaineiksina näin hahmottuneessa ohjelmassa voitaneen pitää seuraavia tunnuksia: työväenhenkisyys, tieteenomaisuus ja omaehtoisuus.

Työväen Sivistysliiton välittömästä kuulumisesta muun työväenliikkeen piiriin, sen neljäntenä toimintahaarana poliittisen, ammatillisen ja osuustoiminnallisen järjestymisen rinnalla, seuraa kuin itsestään sen ohjaaman sivistystyön työväenhenkisyys. Työ tehdään työväenliikkeen ja -luokan henkisessä ilmapiirissä, kuten asiaa on toistuvasti luonnehdittu. Työväen Sivistysliiton taholta on varsinkin alkuvuosina jouduttu vaatimaan oikeutta tehdä sivistystyötä omassa hengessään — samalla kun muille kansalaispiireille myönnettiin vastaava vapaus. Tälle ajatukselle on saatu tukea vapaamielisten kansansivistysteoreetikkojen piirissä myös liikkeen ulkopuolelta kuten edellä todettiin. Erityisen voi-

makkaasti tätä kansansivistystyön autonomiaa tähdensi professori Zachris Castrén.

Tähtäämättä työväenhenkisyys perusteelliseen käsitelälyysiin viitattakoon tässä vain niihin tunnuksiin, joita on korostettu TSL:n piirissä. Kansanvaltaisuus ja kasvatus demokratiaan on ollut pysyvänä tavoitteena ja keskustelun aiheena. Usein on palattu Väinö Voionmaan kirjoitukseen, jossa hän näkee demokratian ja työväenliikkeen kohtalonyhteyden. "Nykyaikainen työväenliike on voinut kehittyä mahtavaksi kansanliikkeeksi ainoastaan demokraattisesti sivistyneissä maissa." Siksi on vain luonnollista, että työväen sivistystyö pyrkii voimistamaan tätä elinehtoaan. Käytännöllisin harjoituksin tätä linjaa on pyritty vahvistamaan järjestödemokratiaa, ryhmätyötä ja kurssien oppilaskunnan itsehallintoa harrastamalla. Kansanvaltaisuuteen on liittynyt uudistusystävällisyys. Johdattamalla työläisopiskelijoita asioiden kriittiseen tarkasteluun, vallitsevan porvarillisen kulttuurin epäkohtien näkemiseen, on haluttu kasvatata uuden sosialistisen kulttuurin rakentajia. Tämän ohjelmakohdan kehittelyä on harrastanut nimenomaan R. H. Oittinen, joka on laatinut siitä laajan tutkielman "Työväenliikkeen kulttuuripoliittiset tavoitteet".

Työväenliikkeen internationalismi on heijastunut myös TSL:n työssä, jossa kasvatus kansainvälisyyteen on varsinkin viimeisten 10—15 vuoden aikana saanut lisääntyvää huomiota. Kansainväliseen veljeyteen liittyen voidaan työväen sivistystyön selvänä linjana myös pitää sodanvastaisuutta, rauhan asian korostamista, pasifismia. Tämä näkyi selvästi kansalliskiihkoisten virtausten avoimena vastustamisena 1930-luvulla sekä viime sotien aikana rohkeana kirjoitteluna etenkin "Työläisopiskelijassa". Viimeaikaisten tuhoaseiden hirvittävän uhan lisääntyessä rauhan asenteen

oikeutus on tullut kiistattomaksi. Tämän alueen kartoittamiseen on ehkä keskitetyimminkin osallistunut Yrjö Kallinen.

Edellisestä aihepiiristä hiukan erillisempänä on korostettu työväen sivistystyön omaehtoisuuden linjaa. Työväen sivistystyön tulee olla itsenäistä, riippumatonta. "Työväen hyväksi voivat menestyksellisesti toimia vain työväen omat laitokset", lausutaan Kansainvälisen työkonferenssin suositusta lainaten 'Työläisopiskelijan' avauskirjoituksessa 1928. Tähän autonomiaan sisältyy myös omatoimisuus, "kasvatus yksilölliseen ja ryhmäaloitteellisuuteen", kuten V. O. Veilahti luonnehtii asian edustajakokouksesitelmässään 1963. Pahimpana esteenä sivistysharrastuksen heräämiselle on tietenkin apatia, välinpitämättömyys, jonka poistamisesta on myös jatkuvasti, varsinkin Englannin WEA:n puheenjohtajan Ernest Greenin tutkimuksessaan antamien herätteiden jälkeen, keskusteltu.

Työväen Sivistysliiton avulla pyrittiin levittämään tietoa, joka olisi mahdollisimman pitävää. Sivistystyön tunnuksiksi otettiin tieteenomaisuus. Työ haluttiin rakentaa totuudenetsinnän lahjomattomien vaatimusten varaan. Sivistystyön tuli erottautua propagandasta. Opiskelua tuli harrastaa puoluepolitiikkaa väljemmässä tilassa ja kiihkottomassa ilmapiiressä. Sitä paitsi oltiin vakuuttuneita siitä, että tieteellisen tutkimuksen tulokset ovat sosialismin puolella, ja vaikkeivät olisikaan, ei työväenliikettä tulisi rakentaa valheellisuuden perustalle. Uusimpien tieteen saavutusten seuraaminen ja niiden kansantajuistaminen tuli näin olemaan TSL:n tehtävä ja tieteenomaisuuden tavoittelu kaikessa opetuksessa ohjenuora, jota vuosikymmenien vaihtelevissa oloissa on pyritty johdonmukaisesti seuraamaan.

Esitetty periaatteiden hahmotelma ei ole suinkaan täydellinen. Monta piirrettä linjojen luetteloon voitaisiin

lisätä. Olisi puhuttava ehkä järjestösidonnaisuudesta, siitä että työtä tehdään nimenomaan järjestöjen kautta ja järjestyneen työväen piirissä ulkopuolisiakaan kuitenkaan sulkematta pois — tai yhteisvastuusta, kasvatuksesta solidaarisuuteen. Mutta näin laaja tarkastelu ei mahtuisi artikkeli-rajojen puitteisiin. Tällaisenakin hahmotelma antanee kuvan siitä selkeydestä, jolla Työväen Sivistysliiton toimintaa on tähän saakka johdettu. Se antanee viitteitä myöhemmille tutkimuksille ja ennen kaikkea vakuutta siitä, että liiton toiminnan kehittäminen voi luottavaisena nojautua menneitten vuosien aikana piirtyneisiin linjoihin.

